

Πόλεμος, πρόσφυγες και μετανάστευση

«Εάν στο σύστημα του έθνους-κράτους ο πρόσφυγας συνιστά ένα τόσο ανησυχητικό στοιχείο, αυτό συμβαίνει πάνω απ' όλα επειδή, σπάζοντας την ταυτότητα μεταξύ ανθρώπου και πολίτη, μεταξύ γέννησης και εθνικότητας, ο πρόσφυγας βυθίζει σε κρίση την πρωταρχική μυθοπλασία της κυριαρχίας».

(Agamben, *Homo Sacer*)

γράφει ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ*

Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, εκτιμάται πως 1 εκατ. άνθρωποι θα φτάσουν στην Ευρώπη από Αφρική, Μέση Ανατολή και Ασία μέσα στο 2016. Όπως γράφει το *Bloomberg*, ο αριθμός αυτός προσεγγίζει τα επίπεδα του 2015 «στη χειρότερη μεταναστευτική κρίση για την Ευρώπη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο».

Τα επιτελεία της ΕΕ και του ΝΑΤΟ και όλες οι κυβερνήσεις αναφέρονται στα ανθρώπινα κύματα σαν να είναι προϊόν σεισμού, πλημμύρας ή κάποιας άλλης φυσικής καταστροφής.

Ωστόσο, το προσφυγικό τσουνάμι πρωτίστως σχετίζεται με την τυπική επιστροφή του πολέμου υπερτοπικής διάστασης στον πυρήνα των κοινωνικών εξελίξεων στον διεθνή χώρο. Δεν

πρόκειται, φυσικά, για πόλεμο μεταξύ «φανατικών», τους οποίους δήθεν προσπαθεί να ελέγξει υπέρ της ειρήνης η πολιτισμένη Δύση. Ο πόλεμος επιστρέφει με τριπλό ρόλο και στόχο. Πρώτον, ως μορφή αντίδρασης στη χαινούσα καπιταλιστική κρίση και για την ανάταξή της· δεύτερον, ως δρόμος έκφρασης των καπιταλιστικών ανταγωνισμών, οι οποίοι ακριβώς λόγω της «στενότητας» που ορίζει η κρίση παροξύνεται· και, τρίτον, ως μέσο ελέγχου ενεργειακών πηγών, πόρων, χωρών και περιοχών. Συνολικά, είναι ο κοινωνικός πόλεμος του κεφαλαιοκρατικού συστήματος που καθιστά για τα καπιταλιστικά κράτη όλο και πιο δυσδιάκριτα τα όρια ανάμεσα στον εσωτερικό και τον εξωτερικό εχθρό.

Το αποτέλεσμα του πολέμου σε κάθε περίπτωση είναι οι μετανάστες-πρόσφυγες και τα ερωτήματα που τίθενται για την «υποδοχή» τους.

i * *Μεταπτυχιακός φοιτητής στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας*

Αρχικά, δύο άκρα μοιάζουν να υπάρχουν στο φάσμα της αντιμετώπισης των μεταναστευτικών ροών, με την αμείλικτη λογική του κεφαλαίου: *συμπερίληψη, διωγμός*.

Η *συμπερίληψη* υπάγεται στη λογική του εδάφους και του έθνους-κράτους, καθώς και στους δημογραφικούς και εργασιακούς υπολογισμούς εκμετάλλευσης του κεφαλαίου, δρομολογώντας διαδικασίες ένταξης των μεταναστών στον εθνικό-παραγωγικό κορμό της κάθε χώρας.

Ο *διωγμός*, η εκτόπιση του πλεονάζοντος πληθυσμού, δρομολογεί τις δολοφονικές διαδικασίες «επαναπροώθησης».

Ανάμεσα στις δύο αυτές τακτικές υπάρχει και μία τρίτη, που εμφανίζεται ως «συμπεριληπτικός αποκλεισμός»: η επιλογή των στρατοπέδων συγκέντρωσης, στο όνομα της «έκτακτης ανάγκης», εγκαθιδρύοντας χώρους εξαιρέ-

σης στο εσωτερικό ορισμένων χωρών, μέσα στους οποίους νομιμοποιείται η παρέκκλιση από τους νόμους που ισχύουν για τους... ανθρωπινότερους των μεταναστών πολίτες. Όσοι αρέσκονται να μιλούν για «φασιστική εκτροπή της δημοκρατίας» και των «ευρωπαϊκών-δυτικών φιλελεύθερων αξιών που γνωρίσαμε» ξεχνούν υπερβολικά πολλά. Όπως επισημαίνει ο Τζόρτζιο Αγκάμπεν (Giorgio Agamben): «Οι ιστορικοί διερωτώνται αν η πρώτη εμφάνιση των στρατοπέδων θα πρέπει να εντοπιστεί στα campos de concentraciones που δημιούργησαν οι Ισπανοί στην Κούβα το 1896, για να καταστείλουν την εξέγερση του πληθυσμού της αποικίας, ή στα concentration camps στα οποία οι Άγγλοι στις αρχές του 20ού αιώνα στοίβαζαν τους Μπόερς τον έναν πάνω στον άλλον» (Agamben, 2005).

Η ελεγχόμενη συμπερίληψη των μεταναστών στον εθνικό-παραγωγικό

κορμό φαίνεται πως έχει για τα καπιταλιστικά κράτη πολλαπλά οφέλη. Σε πρόσφατη έκθεσή του, ο ΟΟΣΑ (OECD, 2014) επικαιροποιεί προηγούμενες μελέτες για τη συμβολή των μεταναστών στην καπιταλιστική μεγέθυνση. Θα μπορούσαμε να χωρίσουμε αυτή τη συμβολή σε δύο κύριες κατηγορίες, τη συμβολή των μεταναστών ως εργατικού δυναμικού και τη συμβολή τους ως δημογραφικού δυναμικού, με τις δύο αυτές παραμέτρους να συνδέονται στενά μεταξύ τους. Όσον αφορά την αγορά εργασίας, σημειώνεται ότι τα τελευταία δέκα χρόνια οι μετανάστες αντιπροσωπεύουν το 47% της αύξησης της ποσότητας εργασιακής δύναμης στις ΗΠΑ και το 70% στην Ευρώπη. Στο ίδιο χρονικό διάστημα, οι μετανάστες αντιπροσωπεύουν περίπου το 24% στην ΕΕ και το 28% στις ΗΠΑ των νέων εισόδων εργαζομένων στους τομείς απασχόλησης που συρρικνώνονται περισσότερο και που θεωρούνται από τους ημεδαπούς μη ελκυστικές θέσεις εργασίας ή θέσεις με μηδενικές προοπτικές καριέρας. Οι τομείς αυτοί, σύμφωνα με την έκθεση, αφορούν χειρωνακτικές εργασίες, εργασίες χειρισμού μηχανημάτων εργασίες στην παραγωγή-μεταποίηση, στην εγκατάσταση, στη συντήρηση και στην επισκευή (OECD, 2014).

Εκτός από τις δουλειές χαμηλής ειδίκευσης, οι μετανάστες συμβάλλουν και στην προσφορά «ανθρώπινου κεφαλαίου» υψηλής ειδίκευσης και γνώσης, ανάλογα με το μορφωτικό τους επίπεδο και τη χώρα προέλευσης. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, οι νέοι μετανάστες αντιπροσωπεύουν το 22% των εισόδων στους ραγδαία αναπτυσσόμενους τομείς απασχόλησης στις ΗΠΑ και το 15% στην Ευρώπη. Αυτοί οι τομείς περιλαμβάνουν κατά κύριο λόγο υπηρεσίες Υγείας, Επιστήμης, Τεχνολογίας, Μηχανικής και Μαθηματικών. Όσον αφορά τη συμβολή των μεταναστών ως δημογραφικού δυναμικού, οι μεταναστευτικές ροές αποτελούν αντισταθμιστικό παράγοντα στη δημογραφική

γήρανση που παρατηρείται σε όλον το δυτικό κόσμο, αλλάζοντας την ηλικιακή πυραμίδα, βελτιώνοντας την αναλογία εργαζομένων-συνταξιούχων, και άρα τα δημοσιονομικά δεδομένα του κράτους, και ρίχνοντας τον μέσο όρο ηλικίας της εργασιακής δύναμης, γεγονός που προσφέρει, εκτός από περισσότερα χρόνια απόσπασης υπεραξίας, μεγαλύτερες προοπτικές εκμάθησης, προσαρμογής και ευελιξίας των εργαζομένων στις διαρκώς εναλλασσόμενες συνθήκες της οικονομίας.

Στην Ελλάδα των τελευταίων δύο δεκαετιών, η συμβολή των μεταναστών εντοπίζεται κυρίως στα επαγγέλματα χαμηλής ειδίκευσης, δηλαδή στα επαγγέλματα εκείνα που αναφέρονται στην «παραδοσιακή εργατική τάξη», όπως δείχνουν μελέτες γύρω από την ταξική σύνθεση (Πετράκη, 2012). Μολονότι οι υπολογισμοί είναι ιδιαίτερα δύσκολοι, καθώς οι περισσότεροι μετανάστες γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης σε καθεστώς ημιπαρανομίας, υπολογίζεται ότι την περίοδο 2000-05, όταν έγινε η μεγάλη στροφή στην εκμετάλλευση της εργασιακής δύναμης των μεταναστών στην Ελλάδα, στα (ειδικευμένα) επαγγέλματα του χτίστη, του μεταταξίτη και του σοβατζίτη το ποσοστό διείσδυσης των μεταναστών ήταν 31-35% και στα ανειδίκευτα επαγγέλματα της οικιακής βοήθου, του ανειδίκευτου αγροργάτη και του ανειδίκευτου εργάτη παρουσιάζεται ποσοστό διείσδυσης 44-67%. Σύμφωνα με τα ίδια ευρήματα, η αύξηση της απασχόλησης στην Ελλάδα κατά 6,9% την περίοδο 2000-05 οφείλεται, το ελάχιστο, κατά το ήμισυ στην τοποθέτηση μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού στην αγορά εργασίας. Κατά τα άλλα, η Ελλάδα της «αριστερής κυβέρνησης» δολοφονεί τους πρόσφυγες στο Αιγαίο ή τους εγκλείει σε κέντρα, φυλάσσοντας τα σύνορα της ΕΕ...

Από τον Παναγιώτη Κονδύλη¹ μέχρι τον

1. «Ένα γνήσιο ανθρώπινο δικαίωμα θα πρέπει να ισχύει και να απολαμβάνεται παντού όπου υπάρχουν άνθρωποι, δηλαδή παντού όπου επιθυμεί να

Αλέν Μπαντιού (Alain Badiou)², πολλοί έχουν επισημάνει το ψεύδος των «ανθρώπινων δικαιωμάτων» όπως το αποκαλύπτει η γυμνή ζωή των μεταναστών – η οικονομικά πλεονασματική, η εθνικά περιθωριακή, που οριστικά εκτοπίζεται.

Στην πραγματικότητα, τα «ανθρώπινα δικαιώματα» δεν υπάρχουν παρά μόνο ως δικαιώματα του πολίτη ενός έθνους-κράτους. Ασκούνται μόνο εξαιρώντας τους μετανάστες από την ανθρώπινη κατάσταση των πολιτών – αυτό είναι και το βαθύτερο νόημα του αστικού «ανθρωπισμού» ή της «φιλάνθρωπιας», που στην πραγματικότητα δύσκολα διακρίνεται από τη συμπονετική ζωοφιλία. Το Τείχος του Βερολίνου ωχριά μπροστά στα τείχη του Έβρου, της Ουγγαρίας ή των ΗΠΑ, αφού δεν είχε ποτέ ως συνέπεια τον υποβιβασμό στην κατάσταση του υπανθρώπου, στα περιθώρια της εθνοκρατικής πολιτικής ζωής. Οι «πλε-

εγκατασταθεί καθένας. Ωστε σε τελευταία ανάλυση δεν υπάρχουν ανθρώπινα δικαιώματα δίχως απεριόριστη ελευθερία κίνησης και εγκατάστασης και δίχως αυτόματη νομική εξίσωση όλων των ατόμων με όλα τα άτομα χώρα στην οικουμενική ισχύ μιας ενιαίας νομοθεσίας. Όσο ο Αλβανός, π.χ., δεν έχει στην Ιταλία τα ίδια δικαιώματα με τον Ιταλό, μπορούμε *stricto sensu* να μιλάμε για πολιτικά και αστικά, όχι για ανθρώπινα δικαιώματα» (Κονδύλης, 1998).

2. «Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι τα δικαιώματα στο μη-Κακό: να μη δέχεται κανείς προσβολή και κακομεταχείριση ούτε στη ζωή του (αποτροπιασμός του φόνου και της εκτέλεσης) ούτε στο σώμα του (αποτροπιασμός των βασανιστηρίων, της κακοποίησης και του λιμού) ούτε στην πολιτιστική του ταυτότητα (αποτροπιασμός του εξευτελισμού των γυναικών, των μειονοτήτων κ.λπ.). [...] Η ηθική [η αστική ηθική των δικαιωμάτων] ορίζει άρα τον άνθρωπο ως θύμα [...], η κατάσταση θύματος, ζώου που υποφέρει, αποστεωμένου ετοιμοθάνατου, εξομοιώνει τον άνθρωπο με τη ζωική του υποδομή, με την απερίφραστη ταυτότητα του έμβιου» (Badiou, 1998).

ονάζοντες» μετανάστες, όπως ακριβώς και οι εργαζόμενοι της νέας εργατικής βάρδιας, της ελαστικής εργασίας και της ημιαπασχόλησης που υφίστανται την εκμετάλλευση, περιορίζονται έτσι σε καθεστώς οριακά μηδενικής ορατότητας, έξω από τα κέντρα της πόλης, έξω από τις κρατικές και συνδικαλιστικές θεσμικότητες, έξω από τις κυρίαρχες αναπαραστάσεις του πολιτικού και μιντιακού συστήματος.

Αν και τα μεταναστευτικά ρεύματα αποτελούν βίαιο αποτέλεσμα της φονικής δράσης του σύγχρονου καπιταλισμού, δρώντας είτε μέσω των υπερεθνικών ιμπεριαλιστικών οργανισμών τύπου NATO και ΕΕ είτε μέσω κρατών-αντιπροσώπων, είναι περισσότερο από ποτέ σαφές ότι ηθικά, αλλά και πραγματιστικά είναι αδύνατη η αντιμετώπιση του «μεταναστευτικού προβλήματος» από κάθε έθνος ανεξάρτητα από κάθε άλλο. Ο κομμουνισμός, όχι ως αφηρημένο ιδεώδες, αλλά ως «η πραγματική κίνηση που καταργεί την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων» και ειδικά η διεθνιστική οπτική του αναδεικνύονται ως ιστορικά ενεργοί παράγοντες στο σήμερα, παρά την προσωρινή υποχώρηση των αντικαπιταλιστικών ιδεών.

Αντιπαράτιθενται στην ιμπεριαλιστική ληστεία και στη διαρκή πολεμική εκστρατεία, υπερβαίνουν τα στενά αδιέξοδα όρια των εθνοκεντρικών ή ηρνευτικών μονοθεϊσμών, βεβηλώνουν το στάτους του πολίτη και των «ανθρώπινων δικαιωμάτων». Μπασταρδεύουν τις φυλές, τα ήθη και τις πρακτικές, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις του αληθινά οικουμενικού.

b

Agamben, G. (2005), *Homo Sacer: Το στρατόπεδο ως νόμος της νεωτερικότητας*, μτφ. Π. Τσιαμούρας, Αθήνα, Scripta.

Badiou, A. (1998), *Η Ηθική: Δοκίμιο για τη συνείδηση του Κακού*, μτφ. Β. Σκολιδης, Κ.

Μπόμπας, Αθήνα, Scripta.
Κονδύλης, Π. (1998), «Περί ανθρώπινων δικαιωμάτων. Εννοιολογική σύγχυση και πολιτική εκμετάλλευση», *Το Βήμα*, 3 Μαΐου.

OECD (2014), "Is migration good for economy?",

Migration Policy Debates.
Πετράκη, Γ. (2012), «Μια στατιστική εικόνα της εξέλιξης της εργατικής τάξης στην Ελλάδα», στο *Τμηματικός τόμος στη μνήμη Ιωάννας Λαμπίρη-Δημάκη*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, 2012.